

Veelzijdig solist

'Loopgraaf', uit 1965. De Jong woonde en werkte toen in Parijs.

Volgende maand opent in het Stedelijk Museum een groot retrospectief van Jacqueline de Jong. Deze rebelse kunstenares die een rol speelde in de studentenopstand in mei '68, staat weer volop in de belangstelling, ook bij een jong publiek.

Door Mischa Andriessen

Als elfjarige schilderde Jacqueline de Jong (1939) zichzelf in een exotisch rokje en met een weelderige bos krullen, grote oorringen en een zwart gemaakt lichaam en gezicht. Ze noemde het werk *Papoea*, het scheldwoord dat ze als meisje vanwege haar woeste haar in haar woonplaats Hengelo zo vaak naar haar hoofd geslingerd kreeg.

Het doek heeft een plaats gekregen in het Stedelijk, op de grote overzichtstentoonstelling 'Pinball Wizard - The Work and Life of Jacqueline de Jong', maar daar ging wel een flinke discussie aan vooraf, net als bij een aantal schilderijen van De Jong waarop mannen op een agressieve, seksuele manier staan afgebeeld. Kon dat wel in deze tijd van #MeToo en de debatten over Zwarte Piet en culturele toe-eigening? Maar de bijna 80-jarige kunstenaar wijst de kwestie resoluut van de hand: 'Het is in een heel andere tijd gemaakt, kom op zeg, we moeten niet alles gaan zitten beoordelen met de moraal van nu.'

De Jong is klein van gestalte, maar uit haar houding en felle blik spreekt stelligheid. Ze zegt waar het op staat, maar niet drammerig, eerder uitdagend met een weerpannige humor, die ook in haar werk zit. Van dogma's en heilige huisjes moet De Jong al een lang leven niets weten. De zaak moet in beweging blijven, haar eigen werk net zo goed. Wie het oeuvre van De Jong onder de loep neemt, ziet dat ze meer dan eens van stijl gewisseld

is en veel verschillende thema's heeft behandeld.

Schilderijen over oorlog of ongelukken bijvoorbeeld, maar ook over seks of sport. De Jong: 'Als ik zoals Giorgio Morandi (beroemd om zijn stilleven, red.) altijd maar hetzelfde verhaal zou schilderen, zou ik me al snel dood vervelen.' Toch, hoe uiteenlopend de werken van De Jong ook zijn, er is iets wat ze delen, namelijk de wervelende energie die eruit spreekt. Het is dynamisch werk, op een geestige manier uitdagend en overduidelijk niet vanuit een vooropgezet plan opgezet, maar al doende ontstaan. Ze mag dan bang zijn zich te vervelen, haar nieuwsgierigheid lijkt een belangrijker drijfveer.

Die heeft De Jong niet van een vreemde. Haar ouders begonnen kort na de Tweede Wereldoorlog kunst te kopen en dan ook maar meteen de vooruitstrevendste kunst van die tijd. Toen vader, Hans de Jong, naar de Verenigde

Jacqueline de Jong in 2012. Ze geeft nog steeds lezingen over de hele wereld.

Staten ging om er rondbreimachines voor zijn kousenfabriek te bekijken, bezocht hij in New York de roemruchte Cedar Bar. Daar ontmoette hij later wereldberoemd geworden kunstenaars als Willem de Kooning en Franz Kline en kocht van hen werk.

Hulp van een shredder

Moeder De Jong ontmoette in Parijs een jonge kunstenaar die kort daarna een expositie in Scandinavië had. 'Kom dan in Hengelo langs', zei Alice de Jong, 'dat ligt toch op de route.' De kunstenaar kwam, bleef zes maanden en gaf in die tijd de jonge Jacqueline haar eerste schilderlessen. Ook later was huize De Jong een pleisterplaats voor beeldend kunstenaars. Grote schildersnamen als Karel Appel en Theo Wolvecamp kwamen er over de vloer, maar ook een bekende schrijver als Bert Schierbeek. In omstreeks dezelfde tijd waarin ze haar werk *Papoea* maakte, kwam de dichter Lucebert naar Hengelo voor een voordracht. Lucebert zou in een paar jaar tijd de hele Nederlandse poëziewereld op zijn kop zetten en menig hoogwaardigheidsbekleder op de kast krijgen, maar de jonge Jacqueline voelde zich onmiddellijk tot de experimentele gedichten aangetrokken.

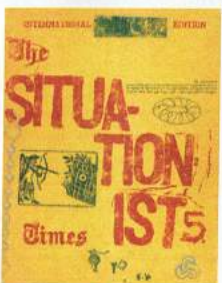
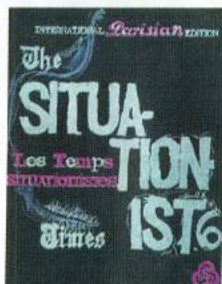
Dat typeert haar, ze was en is in staat zich open te stellen voor het nieuwe en onbekende. Her en der in haar huis hangen werken van hedendaagse kunstenaars zoals Berend Strik en Ronald Ophuis. Gezegend met die open levenshouding werd De Jong beeldend kunstenaar, als autodidact. Via de Deense schilder Asger Jorn, die later ook haar geliefde werd, belandde De Jong begin jaren zestig in Parijs, waar ze in contact

kwam met de Situationistische Internationale, een bont en subversief gezelschap dat zich ten doel stelde via ontregelende 'situaties' of 'happenings' een voortdurende revolutie te ontketenen. Later zou De Jong opmerken: 'We wilden gewoon de wereld veranderen.'

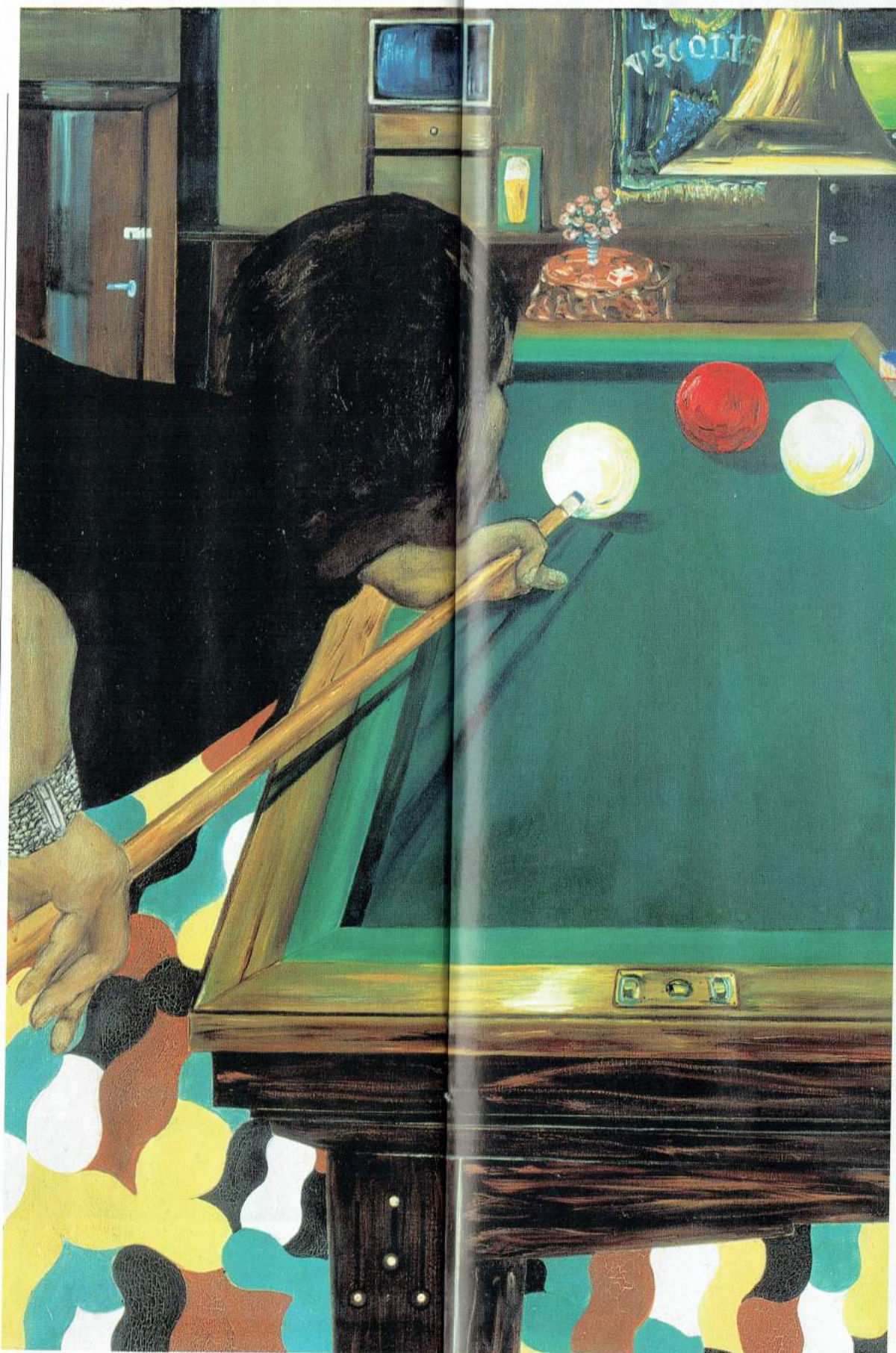
Royementen zijn bij de situationisten schering en inslag. Nadat eerder al de Nederlandse leden Constant Nieuwenhuijs en Armando de deur waren geweest, werd ook De Jong weggestuurd. Toen besloot ze het heft in eigen hand te nemen en een tijdschrift uit te geven: *The Situationist Times*. De zes edities die ervan zijn verschenen hebben inmiddels een cultstatus. De eerste nummers van het blad werden heimelijk 's nachts in Hengelo gedrukt en vervolgens over verschillende Europese landen verspreid. In menig opzicht was De Jong haar tijd vooruit. Zo keerde ze zich radicaal tegen het auteursrecht. Alles wat in *The Situationist Times* werd afgedrukt mocht door anderen vrijelijk worden gebruikt, mits het niet verminkt werd.

In 2014 verscheen een herdruk van het blad, maar die was in De Jongs ogen zo onzorgvuldig dat ze die consequent een 'fakesimile' noemt. Ze heeft er een performance over gemaakt, waarin ze in een gloedvol betoog en met hulp van een shredder duidelijk maakte wat ze van de publicatie vond.

Mede door haar betrokkenheid bij de situationisten reist De Jong nog steeds over de wereld om lezingen te geven. Vooral jonge mensen zijn zeer geïnteresseerd in haar ervaringen met het verbinden van kunst en politiek. In die lezingen laat De Jong zich gerust kritisch uit over de organisatie die haar heeft uitgenodigd of de expositie waar ze op dat moment deel van

De zes edities van *The Situationist Times* die ze maakte, zijn nu gewilde verzamelobjecten.

CV JACQUELINE DE JONG

1939 Geboren in Hengelo.

1957 Werkt bij een boetiek van Dior in Parijs en volgt toneellessen.

1958 Volgt toneellessen in Londen.

1959 Krijgt een baan in Stedelijk Museum; ontmoet Asger Jorn, die op slagverliefd op haar wordt.

1960 Sluit zich aan bij de Situationistische Internationale, gaat met Jorn in Parijs wonen.

1962 Start publicatie van *The Situationist Times*.

1971 Verhuist naar Amsterdam.

2003 Retrospectief Cobra Museum Amstelveen.

'Op de Queue nemen', uit 1977. De Jong heeft haar hele leven van stijl gewisseld.

De Jong in haar atelier in de Amsterdamse Kerkstraat, jaren zeventig.

uitmaakt. Tussen de enthousiaste toehoorders is er ook altijd wel een eenling die agressief op De Jongs felle betoog reageert, zoals recentelijk nog in Berlijn. De Jong: 'Die man had het hele uur aandachtig geluisterd, maar na afloop kwam hij ineens op centimeters van me vandaan staan. Ik dacht dat hij me wilde gaan slaan, maar dat durfde hij blijkbaar niet. Woedend vroeg hij mij: "En wat brengen die situationisten ons nu?" Ik zei: "Dat moet u zelf bedenken."'

Burgeroorlog in Syrië

De ondertitel van het retrospectief in het Stedelijk luidt: 'The Work and Life of Jacqueline de Jong'. Eerst het werk dus. Dat lijkt misschien een nodeloze toevoeging maar in de boeken en artikelen die over Jacqueline de Jong zijn geschreven, gaat het al gauw over haar bijzondere persoonlijkheid en passeren talloze vermakelijke anekdotes naar aanleiding daarvan. Over haar fameuze Mozartmatinee in de voormalige Galerie Brinkman, waarbij aanwezig alleen met aria's uit Mozarts opera *Le Nozze di Figaro* mochten communiceren. Schalks lachend vertelt ze over de laconieke manier waarop ze met eigen werk omging:

'Ik had altijd ruimtegebrek dus ik heb soms wat weggebracht. Dan waaide er wel eens een beeld van het autodak een weiland in.'

Nu komt het werk eindelijk uit de schaduw van zulke verhalen en zal duidelijk worden hoe veelzijdig het oeuvre van De Jong is. Van de woeste en soms beklemmende schilderijen die ze maakte naar aanleiding van de burgeroorlog in Syrië of de Golfoorlog tot de recente werken gebaseerd op uitgelopen aardappels. 'Dat doet die aardappel zelf hoor, niet ik', zegt De Jong. Maar die verrassend sierlijkheid moet je wel zien. Het tekent haar scherpe blik. □

EXPOSITIE

Pinball Wizard – The Work and Life of Jacqueline De Jong, 9 feb t/m 18 aug, stedelijk.nl

'Ik dacht dat hij me wilde gaan slaan, maar dat durfde hij niet'